

Lapsiasiavaltuutetun lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle vammaispalvelulainsäädännön uudistuksesta

Viite: VN/12531/2021

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on arvioida ja edistää lapsen oikeuksien toteutumista. Työn perustana on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS 59 ja 60/1991), joka on lailla voimaan saatettu ihmisoikeussopimus. Sopimus koskee kaikkia alle 18-vuotiaita. Lapsiasiavaltuutettu arvioi esitysluonnosta yleissopimuksen näkökulmasta.

Lausunto on annettu lausuntopalvelu.fi:ssä 4.4.2022.

Esitysluonnoksen keskeinen sisältö

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi vammaispalvelulaki, jolla kumottaisiin voimassa oleva laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista, ja lisäksi ehdotetaan muutettavaksi muita liitännäisiä lakeja. Vammaispalvelulaki sisältäisi säännökset vammaisille henkilöille järjestettävistä sosiaalihuollon erityispalveluista ja se täydentäisi sosiaalihuoltolakia. Vammaispalvelulaissa olisi vammaisen henkilön määritelmä. Hyvinvointialueen olisi järjestettävä laissa tarkoitettuja erityispalveluja, jos vammaisen henkilö ei saisi yksilöllisen tarpeensa mukaisia, välttämättömiä ja sopivia, tavanomaisessa elämässä tarvitsemiaan palveluja muun lain nojalla. Lähtökohtana erityispalvelujen järjestämiselle olisi vamman tai sairauden aiheuttamasta pitkäaikaisesta toimintarajoitteesta seuraava avun tai tuen tarve. Lain tarkoituksena olisi toteuttaa vammaisen henkilön yhdenvertaisuutta, osallisuutta ja osallistumista yhteiskunnassa sekä ehkäistä ja poistaa niiden toteutumisen esteitä. Lisäksi lain tavoitteena olisi tukea itsenäistä elämää ja itsemääräämisoikeuden toteutumista sekä turvata yksilöllisen tarpeen ja edun mukaiset, riittävät ja laadultaan hyvät palvelut. Eri-tyistä huomiota olisi kiinnitettävä vammaisen lapsen ja nuoren palvelujen toteuttamiseen. Niissä olisi otettava huomioon lapsen tai nuoren ikä ja kehitysvaihe, kommunikointitapa, mielipide sekä osallisuus ja toimintamahdollisuudet lapsen tai nuoren omassa toimintaympäristössä. Palvelut olisi toteutettava siten, että ne turvaavat ensisijaisesti lapsen ja nuoren hyvinvointia ja kehitystä tukien hänen voimavarojaan ja vahvuuksiaan.

Yhteenveto lapsiasiavaltuutetun kannanotoista

- Esityksen tavoitteet ovat kannatettavia ja yleisesti ottaen lapsen oikeudet on huomioitu esitysluonnoksessa hyvin.
- Lapsivaikutusten arvioinnissa olisi suotavaa esittää myös tutkittua tietoa arvioinnin tueksi.

Lapsiasiavaltuutetun kannanotot

Ehdotettavan vammaispalvelulain tarkoitus (yhdenvertaisuuden toteuttaminen) ja tavoitteet (itsemääräämisoikeuden toteutumisen ja itsenäisen elämän tukeminen) ovat kannatettavia.

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus ja lapsivaikutusten arviointi

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen (jälj. LOS) sisältöä ja sen yleisperiaatteita tuodaan esitysluonnoksessa kiitettävästi esiin. Erityisesti lapsen edun tapauskohtainen arviointi (3 art.) sekä lapsen oikeus ilmaista mielipiteensä (12 art.) ilmenevät hyvin valituista sääntelyratkaisuista. Lapsiasiavaltuutettu pitää esimerkiksi myönteisenä, että lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toiveiden huomioimista painotetaan arvioitaessa oikeutta henkilökohtaisen apuun (s.193) sekä sitä, että ehdotetun lain mahdollistamista palveluista todetaan yleisesti, että niitä *”on mahdollista järjestää monella eri tavalla yhdistellen siten, että niistä muodostuu vammaisen henkilön tarpeiden ja toiveiden sekä edun mukainen kokonaisuus”* (s. 204). On myös etenkin lasten kannalta myönteistä, että jatkossa henkilökohtaisen avun saamiseksi ei edellytetä kykyä määritellä avun toteutustapaa, vaan pelkästään avun sisältö (s. 194). Lisäksi lapsiasiavaltuutettu pitää myönteisenä, että uudistuksessa on pyritty turvaamaan tiettyjen palvelujen (esitytetyn vammaispalvelulain 12 §:ssä vahvistetut erityisen osallisuuden tuki ja tuettu päätöksenteko) saaminen myös silloin, kun henkilö ei täytä henkilökohtaisen avun saamisen edellytyksiä. Lapsiasiavaltuutettu pitää erittäin tärkeänä, että lain soveltamistilanteissa voimavaraedellytyksen aiempaa matalampi kynnys huomioidaan asianmukaisesti. Jos laki ei toimi käytännössä, tulee sitä tarkastella uudelleen.

On tärkeää, että lasten oikeus henkilökohtaisen avun kaltaiseen arkisen osallisuuden ja osallistumisen tukeen mahdollistetaan lainsäädännöllä. Lapsiasiavaltuutetun tietoon on saatettu, että etenkin kehitysvammaisten ja vakavasti vammaisten lasten perheissä koetaan avun ja tuen olevan tällä hetkellä riittämätöntä.¹

Lapsiasiavaltuutettu on pitänyt tärkeänä, että vuoroasuvien lasten ja heidän perheidensä tilanteen selkeyttämiseksi ja vuoroasumisen tosiallisten esteiden poistamiseksi tehtäisiin konkreettisia toimia.² Onkin erittäin myönteistä, että lakiin ehdotetaan säännöstä esteettömän asumisen tuen myöntämisestä toisen vanhemman asuntoon vuoroasumistilanteissa (s. 220).

Lapsiasiavaltuutettu muistuttaa, että lapsivaikutusten arvioinnin tulee pohjautua tutkittuun tietoon. Voidaan varmasti olettaa, että nyt käsillä olevalla esitysluonnoksella on myönteisiä vaikutuksia lapseen ja heidän oikeuksiensa toteutumiseen, mutta lapsivaikutusten arvioinnissa (s. 127–129) kuvataan pääasiassa lainsäädännön tavoitteita ja esitetään oletuksia tavoitelluista positiivisista vaikutuksista. Muissa osioissa vaikutusten arvioinnin tukena on käytetty esimerkiksi lukumääriä, joita taas lapsivaikutusten arvioinnin alla ei ole avattu. Lapsiasiavaltuutettu toteaa lisäksi, että lasten osalta esitysluonnoksessa esitetty tieto (s. 53) henkilökohtaisen avun saajien määrästä ei täysin pidä paikkaansa, sillä lasten saama henkilökohtainen apu on pysynyt lähes samalla tasolla vuodesta 2006 alkaen.³ Tarkan tilastointitiedon hyödyntäminen olisi myös linjassa sekä YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen (SopS 26 ja 27/2016) että LOS:n kanssa.⁴

Lapsiasiavaltuutettu pitää myönteisenä, että lapsia on kuultu esitysluonnoksen valmistelussa (s. 124), mutta pitää valitettavana, ettei kuulemisessa ilmi käyneitä asioita avata esitysluonnoksessa. Lapsen oikeuksien toteutumisen kannalta olisi tärkeää, että lapsi saa tiedon siitä, miten hänen näkemyksensä on huomioitu.

Jyväskylässä 4.4.2022

Elina Pekkarinen
Lapsiasiavaltuutettu

Sonja Vahtera
Lakimies

¹ Ks. esim: Soile Honkala, Susanna Tero & Miina Weckroth: *"Kun lapsi oli pieni, isä kuljetti häntä rinkassa."* *Vaikeasti vammaisten lasten osallisuus ja osallistuminen* teoksessa *Vammaisuus ja lapsen oikeudet: Lapsen elämää vamman kanssa* (toim. Elina Pekkarinen & Anton Schalin), Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2021:4, s. 213. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-942-1>.

² Ks. esim: Lapsiasiavaltuutetun lausunto toimenpidesuunnitelmasta lainsäädännön ja toimintatapojen uudistamiseksi vuoroasuvien lasten tilanteissa (13.1.2022). Saatavilla: <https://lapsiasia.fi/-/laps-lausunto-stm-tpsuunnitelma-vuoroasuminen>.

³ Ks: Elina Nieminen & Pauli Rautiainen: ”*Vammaisen lapsen oikeus henkilökohtaiseen apuun*” teoksessa *Vammaisuus ja lapsen oikeudet: Lapsen elämää vamman kanssa* (toim. Elina Pekkarinen & Anton Schalin), Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2021:4, s. 67. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-942-1>.

⁴ Molemmat edellyttävät systemaattista tiedonkeruuta päätöksenteon tueksi. Ks. esim: YK:n lapsen oikeuksien komitea yleiskommentti nro 9 (2006) vammaisten lasten oikeuksista (CRC/C/GC/9), kohta 19; YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 5 (2003) lapsen oikeuksien yleissopimuksen yleisistä täytäntöönpanotoimenpiteistä (CRC/GC/2003/5), kohta 48 ja YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista (31 art.).